

Experiències d'intervenció socioeducativa en els centres educatius de les Illes Balears

Susana Salas

Llorenç Coll

Isabel Cortada

RESUM

Si entenem que l'educador/la social és un professional de l'educació que fa feina articulant processos socioeducatius en els individus i en els grups per generar processos de normalització social i personal, estarem d'acord en què de cada vegada més es fa més necessari establir una col·laboració professional més fluida amb l'escola, mitjançant intervencions desenvolupades tant des de l'entorn com des dels mateixos centres educatius.

RESUMEN

Si entendemos que el educador/la social es un profesional de la educación que trabaja articulando procesos socioeducativos en los individuos y en los grupos, para generar procesos de normalización social y personal, estaremos de acuerdo en que de cada vez se hace más necesario establecer una colaboración profesional más fluida con la escuela, mediante intervenciones desarrolladas tanto desde el entorno como desde los mismos centros educativos.

I. INTRODUCCIÓ

Aquest és el model que es promou des del Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de les Illes Balears (CEESIB), d'una banda, donant suport a la consolidació de la figura professional als municipis de les Illes i, de l'altra, defensant i impulsant la incorporació d'educadors i educadores socials als centres educatius de primària i secundària de les nostres illes, com un professional més. Parlam, doncs, d'un àmbit tradicional, l'atenció primària, i un de nou, que encara suposa un repte a la nostra comunitat autònoma, encara que comptam amb un programa experimental amb resultats molt positius, que després vos detallam. En altres comunitats autònomes, ja és un fet, Andalusia, Extremadura, Castella la Manxa, etc., ja han aconseguit incorporar educadors/es socials als centres educatius.

Els canvis socials, la globalització, la diversitat multicultural, aquesta complexitat que sofreix en les darreres èpoques la nostra societat, es traslladen i afecten d'una manera molt directa a l'escola, a les famílies i a l'entorn.

L'escola que fins ara hem entès ha estat una escola que tenia un paper primordial amb la transmissió de continguts i coneixements, de currículums..., però no s'ha de tancar i/o encasellar en aquest patró. Creiem ara, que això no és suficient, que el canvi tan gran de context, de visions, d'estructures socials, patrons familiars influeix molt directament en l'escola i la comunitat educativa i en sacseja els fonaments i l'ubica en un espai de cert desconcert.

Davant tot això i moltes més causes, l'escola, per desenvolupar la seva tasca i els seus objectius de manera més eficaç i eficient, necessita el suport de nous recursos educatius, nous agents i noves idees, accions, interrelacions i cooperacions que la puguin ajudar a arribar a complementar als objectius socioeducatius i la igualtat d'oportunitats que la nostra societat li demana.

L'escola, per tant, sols és una part de l'educació dels infants, la família, les institucions i el barri són elements indispensables per arribar a aconseguir-la de forma real. L'escola actual ha d'observar molt bé l'entorn i ha de facilitar la connexió i la relació entre ella i la comunitat i promoure visions i accions compartides que puguin afrontar els reptes i les dificultats presents.

L'educador/a social té un paper molt important en tota aquesta nova visió de l'espai socioeducatiu i d'aquests engranatges que es plantegen i que permetran una educació vista des d'una altra perspectiva.

I aquest paper queda avalat i justificat als documents professionalitzadors de l'educador i l'educadora social, elaborat i editat per l'Asociación Estatal de la Educación Social (ASEDES) el 2004. A l'apartat de funcions i competències d'aquest document, es plantegen el següent:

Transmissió, desenvolupament i promoció de la cultura

Camp de responsabilitat corresponent a les accions i activitats relacionades amb l'àmbit de la cultura en general i que persegueixen finalitats relacionades amb els aprenentatges socials i la formació permanent dels individus, així com amb la seva recreació i promoció en i des dels grups, col·lectius i comunitats.

Són competències associades a aquesta funció:

- saber reconèixer els béns culturals de valor social;
- domini de les metodologies educatives i de formació;
- domini de les metodologies d'assessorament i orientació;
- capacitat per particularitzar les formes de transmissió cultural a singularitat dels subjectes de l'educació;
- domini de les metodologies de dinamització social i cultural; i
- capacitat per a la difusió i la gestió participativa de la cultura.

Generació de xarxes socials, contextos, processos i recursos educatius i socials

Camp de responsabilitat que fa referència a les accions i activitats intencionades que afavoreixen l'aparició i la consolidació d'espais i temps educatius, és a dir, de situacions afavoridores de processos individuals i grupals relacionats amb les possibilitats d'una millora personal o social en els diferents contextos socials.

Són competències associades a aquesta funció:

- perícia per identificar els diversos llocs que generen i possibiliten un desenvolupament de la sociabilitat, la circulació social i la promoció social i cultural;

- coneixement i destresa per crear i promoure xarxes entre individus, col·lectius i institucions;
- capacitat per potenciar les relacions interpersonals i dels grups socials;
- capacitat per crear i establir marcs possibilitadors de relació educativa particularitzats;
- saber construir eines i instruments per enriquir i millorar els processos educatius; i
- destresa per a la posada en marxa de processos de dinamització social i cultural.

Mediació social, cultural i educativa

És el camp de responsabilitat que atén el conjunt d'accions desenvolupades per enriquir els processos educatius individuals o col·lectius a partir d'acompanyaments, orientacions i derivacions que propicien noves trobades amb elements culturals, amb altres persones o grups i amb altres llocs. La intenció és facilitar les relacions interpersonals, minimitzar les situacions de conflicte i propiciar nous itineraris per al desenvolupament personal, social i cultural.

Són competències associades a aquesta funció:

- coneixements teòrics i metodològics sobre mediació en les seves diferents accepcions;
- destresa per reconèixer els continguts culturals, llocs, individus o grups que cal posar en relació;
- donar a conèixer els passos o les eines dels processos en la pròpia pràctica; i
- saber posar en relació els continguts, individus, col·lectius i institucions.

Coneixement, anàlisi i investigació dels contextos socials i educatius

Camp de responsabilitat que fa referència a la investigació i al coneixement de les dinàmiques institucionals i els contextos socials en les seves dimensions macro, meso i micro relacionats amb el desenvolupament d'un subjecte de dret.

Són competències associades a aquesta funció:

- capacitat per detectar les necessitats educatives d'un context determinat;
- domini dels plans de desenvolupament de la comunitat i de desenvolupament local;
- domini de mètodes, estratègies i tècniques d'anàlisi de contextos socioeducatius;
- perícia per discriminar les possibles respostes educatives a necessitats, diferenciant-les d'altres tipus de resposta possibles (assistencials, sanitàries, terapèutiques, etc.);
- coneixement i aplicació dels diversos marcs legislatius que possibiliten, orienten i legitimen les accions de l'educadora i l'educador social;
- capacitat d'anàlisi i avaluació del medi social i educatiu (anàlisi de la realitat); i
- coneixement de les diferents polítiques socials, educatives i culturals.

Disseny, implementació i avaluació de programes i projectes educatius

Camp de responsabilitat que fa referència a accions, activitats i tasques tant pel que fa a institucions com a programes, projectes i activitats.

Són competències associades a aquesta funció:

- capacitat per formalitzar els documents bàsics que regulen l'acció socioeducativa; projecte de centre, reglament de règim intern, pla de treball, projecte educatiu individualitzat i altres informes socioeducatius;
- domini de tècniques de planificació, programació i disseny de programes i/o projectes; i
- capacitat de posar en marxa plans, programes i/o projectes educatius i accions docents.

Gestió, direcció, coordinació i organització d'institucions i recursos educatius

Camp de responsabilitat que comprèn accions i activitats relacionades amb una finalitat socioeducativa, de les diverses tècniques i mètodes d'avaluació.

Són competències associades a aquesta funció:

- dominar els diferents models, tècniques i estratègies de direcció de programes, equipaments i recursos humans;
- destresa en la gestió de projectes, programes, centres i recursos educatius;
- capacitat per a l'organització i la gestió educativa d'entitats i institucions de caràcter social i/o educatiu;
- capacitat de supervisar el servei ofert respecte dels objectius marcats; i
- domini en tècniques i estratègies de difusió dels projectes.

A continuació presentam dues experiències d'intervenció socioeducativa amb l'escola, la primera des de la Regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Palma i la segona correspon al programa experimental per a la convivència pilot que es va desenvolupar entre 2008 i 2011, que incorporà tècnics d'intervenció socioeducativa en vuit IES de les Illes Balears.

2. LA INTERVENCIÓ SOCIOEDUCATIVA EN L'ÀMBIT DE L'ESCOLA DE PRIMÀRIA, DE LA FAMÍLIA I L'ENTORN. UNA EXPERIÈNCIA DES DE LA REGIDORIA D'EDUCACIÓ DE L'AJUNTAMENT DE PALMA

Quan la direcció de la intervenció socioeducativa parteix des de l'entorn, des del barri, des de la comunitat cap a l'escola i amb l'escola, és una figura complementadora de l'escola, dels serveis de salut, dels serveis educatius i dels serveis socials.

La metodologia de treball en xarxa, de visió compartida i comunitària mostra i lidera un canvi en l'abordatge de situacions, d'activitats i de projectes, que pretén implicar tots els agents del barri fent-los coresponsables del fet educatiu: escoles i institut (mestres, bidells, personal de neteja, monitors...) famílies, veïnats, associacions, comerciants, gent gran, joves i casals de joves, policia, centre de salut, serveis socials, artistes, Conselleria d'Educació, diferents regidories de l'Ajuntament de Palma... Una de les primeres tasques és intentar que, en la mesura del possible, tothom tingui present la importància de tots els agents, d'una visió pròpia i a la vegada comuna, d'objectius comuns i de la necessitat de treballar conjuntament per tal de fer un abordatge el més eficaç i eficient possible. Això és d'una importància extrema per a l'èxit de la intervenció, l'acció o el projecte.

Per construir aquesta metodologia participativa, l'educador/a social ha de construir i establir una relació socioeducativa amb tots els agents educadors perquè es faciliti als infants, a les famílies, a l'entorn ser els principals protagonistes de les accions, amb l'ús d'instruments d'acompanyament, de vincle, de confiança, de model positiu, d'ètica personal i professional, coherència i respecte per facilitar la complexitat d'aquests processos.

Aquest territori i marc on intervenen tants d'agents, seccions, àrees que van dels objectius més generals i d'alt nivell de gestió a l'esglaió més petit de gestió, aquests diferents nivells d'intervenció, alhora, sovint poden provocar confusió i pèrdua de la visió... a l'educador/a social i a la institució per a la qual es treballa. Per tot això, cal tenir un MÈTODE, mètode tècnic, definit i clar, que tothom entengui i també hi combregui.

És d'importància cabdal la «ubicació en el marc de treball».

- Per a qui fa feina?
- Objectius de la institució/entitat?
- On? Territori
- Amb qui? Serveis, entitats, grups, persones... (ritmes i visions diferents, relacions i interrelacions)

És d'importància cabdal tenir i treballar un diagnòstic actualitzat i compartit per tots els agents que hi intervenen, en la mesura de les possibilitats.

És d'importància cabdal el projecte educatiu, que tothom reconegui i fet entre tots, almenys pel que fa a la ideari.

És d'una importància cabdal l'avaluació continuada, compartida i feta entre tots.

L'Ajuntament Palma des de la seva Àrea d'Educació a través de l'educador social ha impulsat darrerament diferents programes com:

Compartim l'educació: té com a objectiu dinamitzar i coordinar les intervencions socioeducatives que es duen a terme a la zona d'actuació per tal d'optimitzar recursos, evitar duplicacions, assessorar i donar suport en la creació de nous serveis on faci falta. (compartida).

Escoles Obertes que té com a objecte facilitar l'obertura de centres a la comunitat en horari no lectiu, ajudar a la gestió i a la coresponsabilitat de l'ús de les instal·lacions comunitàries (treballar el sentiment de pertinença), cal tenir ben present que cada escola, cada barri, cada comunitat educativa, cada moment és diferent i tenint en compte això...

L'educador/a social en cada centre educatiu o zona on intervé realitza una prospecció inicial i l'elaboració d'un diagnòstic actualitzat, de l'entorn i del medi social i educatiu, principalment compost per aquests agents: centre educatiu/s, apima, tipologia de la població, serveis municipals, entitats i associacions, i les relacions existents entre els agents, i elabora un projecte de dinamització educativa o un projecte educatiu de barri que intenta ser una actuació compartida i consensuada amb els agents socioeducatius, partint de les capacitats, dificultats del moment i dels recursos amb què es compta.

Per això l'educador/a social cal que tingui una pell fina i sensible que l'ajudi a sentir tot això i un bon grapat de competències que facilitin tirar endavant la seva tasca. Algunes d'aquestes les exposam seguidament.

- Habilitat per identificar els espais, les idees, les persones referents claus de relació social en el barri;
- coneixement i saber aprofitar els recursos socioeducatius existents i potenciar-los;
- capacitat per establir vincles positius amb tots els agents socioeducatius del barri (coordinació i col·laboració): entitats, associacions, centres educatius, clubs...;
- coneixement i destresa per crear i promoure xarxes entre individus, col·lectius i institucions;
- saber posar en relació els continguts i capacitat de posar en marxa processos de dinamització educativa;
- destresa per reconèixer els continguts culturals, d'individus, de grups i posar-los en relació;
- saber identificar els interessos, necessitats i capacitats dels infants, joves, famílies i l'entorn, aprofitar-los i reconvertir-los en accions que puguin transformar-se en socioeducatives;
- una actitud de saber escoltar i una visió activa per observar codis culturals, canvis socials i de l'entorn; i
- una actitud positiva, propera. Ha de ser conegut i reconegut per la comunitat educativa com a un referent educatiu positiu.

Línies d'intervenció de l'educador/a social:

- Conèixer les activitats que es duen a terme durant l'horari lectiu i no lectiu en cada un dels centres on s'intervé, centres d'interès anuals del centres educatius, els interessos del professorat, famílies, infants i joves;

- assessorar i donar suport en els processos de creació i consolidació de les apima i promoure altres formes de participació de les famílies i els alumnes;
- promoure elaboracions de projectes comuns i compartits: el Barri Educa;
- orientar per aconseguir recursos econòmics, materials, humans per dur endavant les activitats i projectes promoguts pels centres;
- mitjançar entre entitats/centres/associacions quan apareixen situacions de dificultat, exercir de punt d'equilibri;
- ajudar i orientar a construir un mètode i uns instruments, registres que ajudin a millorar el funcionament i coordinació entre recursos i serveis i donar forma al projecte;
- coordinar i promoure el coneixement entre associacions, entitats i serveis amb la finalitat de concretar projectes comuns;
- informar, formar i acompanyar les apima a recursos formatius que es troben a la seva disposició; i
- innovació, recerca de projectes, partint dels interessos, motivacions dels agents i també necessitats per reconvertir-los cap als objectius del projecte o objecte de la intervenció.

La seva màxima expressió es produeix al barri de Son Gotleu, per la particularitat de la zona, per la gran trajectòria de treball en xarxa, per la major presència horària del tècnic i per un coneixement ampli del territori i de les sinergies del barri mateix i de l'administració local i dels canvis continus, la figura de l'educador social promou la creació d'un espai compartit de treball en xarxa a través d'una comissió educativa integrada pels diferents centres educatius de la zona, del qual resulta un projecte educatiu de barri: el Barri Educa.

La filosofia

El Barri Educa sorgeix com a projecte que fa del barri un lloc educador per a tots els infants i joves i que, per tant, necessita la implicació de tots els serveis, de tota la gent i de tots els sectors de la barriada, a fi d'establir xarxes de col·laboració i de relacions que són capaces de millorar la vida i la convivència de tota la comunitat.

Promou accions conjuntes coordinades des dels centres educatius que impliquin la participació activa de l'alumnat i de les famílies respecte de l'objectiu general del curs escolar.

Planifica i coordina les accions continuades, tot cercant les estratègies més adients entre els membres de la comissió educativa i altres serveis i agents que es poden anar incorporant en funció dels projectes o iniciatives que aquest projecte vagi generant.

Fa arribar aquesta idea a tota la comunitat del barri, perquè en sigui conscient i pugui implicar-se activament.

Vol millorar el rendiment escolar i facilitar la integració socioeducativa de l'alumnat del barri i de les seves famílies, fent-los participants actius del procés.

Identifica i posa en comú les necessitats educatives i fa propostes d'actuació conjunta per ajudar a poder-les resoldre des de l'àmbit educatiu.

Unifica estratègies per optimitzar els recursos que s'ofereixen a les famílies.

Realitza intercanvis entre alumnat i professorat dels diferents centres per compartir experiències i apropar algunes línies pedagògiques (pas de primària a secundària, sons de barri, olimpíades de barri, taula de treball, pràctiques restauratives...).

Realitza accions conjuntes i unificades que tinguin una transcendència en la millora de la qualitat de l'entorn a diferents nivells (convivència, sentiment positiu de pertinença al barri de la població, coresponsabilitat respecte del que és comunitari, implicació de la població); apadrinament d'espais públics per part dels centres educatius.

En la metodologia del Barri Educa o projecte educatiu del barri, cada any hi ha un centre d'interès. Durant el curs 2011-12 el centre d'interès girava al voltant de la neteja del barri i la coresponsabilitat cívica respecte del que és comunitat, el 2012-13 la temàtica es va centrar en la resolució de conflictes, la convivència, les pràctiques restauratives, el 2013-14 en l'alimentació saludable, sostenible i els horts urbans i, enguany, el centre d'interès s'ha encaminat cap a la formació de joves, famílies i entitats en la creació de xarxes de suport i ocupabilitat. Aquesta línia de treball ha fet que hi hagués una connexió i una relació directa entre els projectes i accions que es generen dins el centre amb la comunitat propera i el barri i a l'inrevés, projectes que es generen des del barri tenen cabuda en els continguts més acadèmics de forma transversal.

Alguns projectes d'aquesta prevenció socioeducativa al barri i a l'escola

Camins escolars segurs

Des del treball en xarxa entre la policia local, els tècnics municipal d'Educació, Família, Mobilitat, Infraestructures, la comissió educativa i els centres educatius del barri, els infants i les famílies.

El projecte Camins escolars segurs a Son Gotleu ha originat una teranyina de camins entre els centres i els punts de referència del barri (la biblioteca, el centre de salut...), amb l'objectiu de facilitar la mobilitat autònoma, segura i còmoda dels nins i nines en els seus trajectes escolars; millorar la qualitat de vida dels infants i les seves famílies; millorar el coneixement del barri; identificar les situacions de perill/seguretat viària i assolir hàbits de vida més saludables.

Sons de barri

Des de l'escola de música de Sant Josep Obrer en coordinació amb el TISE, per oferir un projecte als infants i als centres educatius del barri en què la música i l'activitat de cant coral es converteixi en un element socialitzador, cohesionador de comunitats educatives i del barri, implicant i coordinant els mestres d'educació musical dels diferents centres educatius, amb la intenció que amplii la xarxa de treball del barri i facin arribar l'activitat als grups classe amb els quals treballen en l'horari lectiu, i fer visibles aquests valors i el treball a tota la població amb un concert de fi de curs en un espai emblemàtic del barri, amb la intenció també de dinamitzar-lo.

Voluntaris en seguretat vial

Des del treball compartit amb la Policia Local, l'Agència de Voluntariat i la comissió educativa, amb els objectius de potenciar la participació de les famílies i el veïnat en la comunitat educativa i en el barri i millorar la seguretat de l'accés dels infants i de les famílies als centres educatius de Son Gotleu.

Famílies de CEIP Gabriel Vallseca, Centre Isla de Mater Misericòrdia, Associació Latidos Culturales ajudaran la Policia Local a regular el trànsit a l'entrada i la sortida dels infants del centre escolar de CEIP Gabriel Vallseca i Joan Capó. Millorar la seguretat dels infants i famílies i ajudar que hi hagi una circulació més fluïda de vehicles en els llocs i hores de major dificultat.

Escola de salut per a famílies

El conjunt de sessions informatives, formatives i participatives relacionades amb la salut dels infants de 3-12 anys i habilitats parentals i salut, organitzades entre el centre de salut, els equips d'orientació de la Conselleria i la comissió educativa. Les sessions estan obertes a pares i mares del barri i es realitzen al centre educatiu en horari escolar. Pretenen, a més, fomentar els hàbits de vida saludable a les famílies del barri de Son Gotleu; obrir i convertir el centre escolar en un espai de trobada socioeducativa de referència per al barri i les famílies; crear un espai on les famílies puguin expressar i compartir les seves vivències personals en la cura dels seus infants; treballar conjuntament amb altres serveis i entitats per a la creació de recursos educatius complementaris a l'educació formal, de caire preventiu.

Taula de treball de pràctiques restauratives

És una estructura de coordinació, organització i col·laboració operativa entre tots els centres, serveis i agents implicats al barri de Son Gotleu que pretén consolidar els aprenentatges apresos durant el Comenius Regio i fer arribar aquests coneixements i continguts a gran part dels professionals i famílies del barri, tot intentant establir criteris d'actuacions similars i unificades davant els conflictes al barri.

Els cercles restauratius són una estratègia molt eficaç per treballar amb les persones per facilitar la resolució dels conflictes. I restaurar les relacions entre elles.

Padrines amb molta escola

Vol acostar dos sectors de població sovint allunyats a través d'un projecte intergeneracional, tot fent que els alumnes de darrer cicle del CEIP Es Pont siguin els principals protagonistes de dur a terme activitats de dinamització a padrines en situació de soledat del barri mateix.

Una cançó per Son Gotleu

El Centre Mater, amb el suport de la comissió educativa del barri i persones i mestres voluntaris, inicià un procés de participació de tots els veïnats per a la creació d'una cançó símbol i emblema del barri amb l'objectiu d'incrementar el sentiment de pertinença positiva a la comunitat.

Apadrinament d'espais del barri

Des dels centres educatius s'impulsa que la població més jove del barri prengui consciència de la importància de cuidar el seu entorn, de convertir-lo en un espai digne. Per això, cada centre educatiu apadrina un espai del barri i de forma periòdica surt a netejar-lo de fems, a regar els arbres (mestres/alumnat) amb el suport i coordinació del personal d'EMAYA, que facilita material i personal per a dur a terme les diferents accions. També es penjen cartells de sensibilització sobre la neteja, la cura dels animals domèstics a les places elaborats pels infants.

Formació de joves i club d'esplai

Coordinadament amb els serveis municipals d'atenció a infants i joves del barri s'ha iniciat un procés de suport a l'esplai i a joves del barri oferint al joves del barri i de l'esplai una formació vinculada a l'àmbit socioeducatiu i de lleure que pugui possibilitar una línia d'incorporació al món laboral, augmentar i enfortir les potencialitats del Club d'Esplai a través d'una formació adequada a les necessitats de l'associació i implicant els joves del barri en la participació en entitats i associacions capaces de generar accions comunitàries en pro de la seva comunitat.

Formació de famílies en alimentació saludable i noves tecnologies

Amb el suport d'àrees municipals i de la Fundació Ajuda en Acció, s'han organitzat dues formacions adreçades a famílies amb l'objectiu d'oferir noves oportunitats de formació i obertura d'itineraris a la incorporació al món formatiu i laboral a famílies del barri en situació de vulnerabilitat, una de coneixement de les noves tecnologies informàtiques i una de cuina saludable i econòmica.

Totes aquests programes sorgits des de l'escola, des del barri o des de l'Administració local s'han anat articulant i entrelaçant per donar cos i entitat al projecte educatiu de barri i aconseguir els objectius plantejats.

Tots aquests projectes i activitats han cercat la manera de relacionar i apropar diferents col·lectius, sovint allunyats uns dels altres, reconèixer recursos propis i posar-los en coneixement i a l'abast de tothom i relacionar-los, generar sentiment positiu de pertinença a la comunitat a la qual es

pertany, coresponsabilitzar la comunitat davant les diferents dificultats que té el barri, oferir opcions de formació i capacitació, afavorir la convivència, oferir papers protagonistes als individus i a les associacions.

Però de tots aquests en destacaríem un de cabdal importància, que no surt com a projecte, acció o activitat. La tasca de tenir cura de la xarxa de treball, de ser l'eix vertebrador, de ser centralitzador de les informacions, de l'altaveu de l'espai de coordinació de la comissió educativa.

En altres zones i en altres centres educatius l'educador social ha tingut dues funcions diferenciades:

S'ha convertit en un punt de referència proper de les apima, pel que fa a l'assessorament de projectes, de gestions administratives i burocràtiques, de recerca de recursos econòmics, de definició de línies i projectes propis lligats a les necessitats de les famílies, dels infants, del centre educatiu i en la construcció de visions i treballs en paral·lel i de conjunt amb els equips directius del centre

S'ha convertit en suport per als equips directius en la gestió d'usos d'espais dins l'horari no lectiu, quan aquest se cedeix a serveis, associacions i entitats del municipi. S'ha elaborat un llibre de centre d'usos d'espais, s'han creat instruments que ajuden a la petició dels espais per part de les entitats i que en regulen l'ús de forma sistemàtica. Es converteix en una figura de mediació en cas de conflicte o dificultat per un ús no adequat de l'espai públic, alhora que treballa el sentiment de coresponsabilitat de les entitats i associacions que fan ús de l'espai comú i la pertinença a aquella comunitat educativa i, en la mesura de les possibilitats, fa que aquesta entitat participi i pugui aportar l'experiència de recursos socioeducatius de qualitat i específics en pro del conjunt de la comunitat educativa.

3. LA INTERVENCIÓ SOCIOEDUCATIVA DES DELS CENTRES EDUCATIUS DE SECUNDÀRIA

En el curs escolar 2008-2009 set educadors/es socials i una treballadora social varen entrar a treballar en vuit centres educatius de secundària, tres al municipi de Palma, tres a la part forana de l'illa de Mallorca, un a Menorca i un altre a Eivissa. El Programa Experimental per a la Millora de la Convivència tenia com a finalitat introduir la figura de l'educador social per donar suport a la tasca socioeducativa, principalment amb els alumnes que presentaven dificultats en el seu procés d'aprenentatge, que tenien a veure amb el context sociofamiliar, relacionats amb l'absentisme, el fracàs escolar i els problemes de conducta. Des dels departaments d'orientació (DO) dels centres ja s'estava realitzant una tasca important amb aquells alumnes i les seves famílies que presentaven necessitats educatives especials o específiques. La intenció era aprofundir en aquesta feina i treballar més intensament amb els alumnes i les famílies, donant suport als equips docents, a l'equip directiu i al departament d'orientació, mitjançant un treball conjunt i molt coordinat amb els diferents serveis, recursos i entitats de l'entorn del centre educatiu.

El fet que els i les TISE fossin una figura nova dins els centres d'educació de secundària va implicar una feina prèvia d'elaborar un projecte marc que en delimités els objectius, la població beneficiària,

els nivells d'actuació i les funcions i actuacions. Una vegada feta aquesta primera feina cada un dels TISE va elaborar un pla d'actuació específic de cada centre, definint la seva feina emmarcada en el context concret de cada centre de secundària, en relació amb les seves característiques i necessitats. La finalitat era articular de manera sistematitzada la tasca dels diferents TISE a cada centre escolar.

Organització

La figura del TISE (tècnic d'intervenció socioeducativa) podia dependre del Departament d'Orientació o de l'equip directiu. Indistintament d'aquest fet els i les TISE estaven molts coordinats amb l'orientador/a i la caporalia d'estudis. També hi havia una coordinació molt intensa amb els tutors i les tutores de cada grup classe.

El fet que no tinguessin un horari lectiu feia que tinguessin un horari més flexible per atendre els alumnes, les famílies i els docents que ho necessitessin. També podien respondre a situacions d'urgència que es presentessin.

A part de ser al centre en l'horari escolar els horabaixes també eren presents en les activitats que es realitzaven al barri. D'aquesta manera podien conèixer els espais informals on es movien els alumnes, detectar situacions de risc social, donar suport a les diferents activitats que es realitzaven, dinamitzar-ne d'altres, conjuntament amb els educadors socials dels centres municipals de serveis socials del territori. Aquesta feina permetia treballar des de la prevenció possibles conductes de risc, potenciar activitats que no s'estaven donant, impulsar l'ús del temps lliure de manera positiva i constructiva, etcètera.

Objectius

Els objectius generals que es varen establir en el Projecte Marc varen ser els següents:

- Ajudar en el procés de socialització i de desenvolupament personal dels alumnes del centre.
- Gestió de la relació entre l'individu i el seu entorn, família, escola, iguals, recursos comunitaris, etcètera.
- Donar suport al professorat en qüestions socioeducatives per millorar el treball directe amb l'alumnat i les seves famílies.

Els objectius específics a cada centre podien variar, depenent de les necessitats i el context de cada centre. Fent un recull dels diferents objectius que es varen plantejar a cada centre surten els següents:

- Realitzar formació per a tutors i professors mitjançant la participació activa en el PAT (Programa d'Acció Tutorial), col·laborant i assessorant en el que fos necessari.
- Treballar per a la revisió del PAT conjuntament amb l'equip directiu i amb l'orientador/a.

- Posar en marxa i dinamitzar programes socioeducatius i socio-sanitaris individualitzats i/o col·lectius, dins i fora del centre.
- Fer el seguiment de casos individuals.
- Dinamitzar i col·laborar en la mediació socioeducativa.
- Col·laborar i coordinar-se amb els serveis socials i altres recursos externs per millorar l'actuació en els contextos de risc, en coordinació amb el centre.
- Treballar per a la dinamització del Pla de Convivència i de la Comissió de Convivència.
- Treballar pel desenvolupament i aplicació del PIP (Projecte d'Innovació Pedagògica) de Mediació.
- Donar suport al projecte de la Consulta Jove.
- Donar suport a la Junta de Delegats.

Funcions

Les funcions també podien variar segons cada centre, també fem un recull de les possibles funcions que podien desenvolupar:

- Assessorar a la CCP (Comissió Coordinació Pedagògica) amb criteris socioeducatius i d'atenció a la diversitat.
- Col·laborar en la prevenció i la detecció de les situacions de conflicte i potenciar la convivència al centre.
- Participar en l'elaboració i en el desenvolupament dels programes d'intervenció socioeducativa del centre.
- Participar en l'elaboració de propostes de relació del centre educatiu i l'entorn social i col·laborar en la seva implementació.
- Participar en la confecció i el desenvolupament de programes socioeducatius relacionats amb el PAT del centre.
- Fer el seguiment d'aquells casos i de les seves famílies que presentaven problemes de convivència, integració social i/o situacions de risc, en coordinació amb els serveis socials del territori i molt especialment amb els educadors, en horari lectiu i no lectiu.
- Col·laborar en la programació, la realització i la dinamització d'activitats extraescolars, tant en el centre com en altres espais comunitaris.

- Organitzar activitats de formació de pares i mares d'alumnes que es troben en situació de risc.
- Organitzar activitats de formació per al professorat relacionades amb aspectes socioeducatius.
- Promoure, organitzar i col·laborar en programes i cursos sobre mediació i cultura de la mediació.

Actuacions

INDIVIDUAL/FAMILIAR

- Fer seguiment de les situacions d'absentisme escolar i treballar conjuntament amb tots els professionals que intervenen en la prevenció i el seguiment de l'absentisme escolar.
- Fer el seguiment d'aquells casos que presenten problemes de convivència i integració social, en coordinació amb l'equip directiu del centre, el departament d'orientació, l'equip educatiu i els serveis socials.
- Intervenció individual i familiar amb l'alumnat en situació de risc i/o exclusió social.
- Treballar el vincle entre l'alumnat i el centre.
- Implicar l'alumne en el seu procés d'aprenentatge.
- Col·laborar en els plans d'acollida i integració de nous alumnes.
- Elaborar propostes alternatives a les expulsions i a l'aplicació de mesures disciplinàries.
- Acompanyament educatiu de l'alumnat, juntament amb el/la tutor/a i altres professionals implicats.
- Treballar conjuntament amb tots els professionals que intervenen amb les famílies per aconseguir la seva implicació i participació.
- Col·laborar en activitats de formació de pares i mares d'alumnes que es troben en situació de risc.

CENTRE

- Prevenir les situacions de conflicte i potenciar la convivència als centres.
- Recolzar l'acció tutorial per tal d'arribar a treballar aspectes socioeducatius i sociofamiliars, complementant i reforçant la tasca realitzada pel DO i els tutors.
- Facilitar habilitats i estratègies per tractar les normes de convivència i els conflictes des d'un enfocament de mediació.

- Fomentar la implicació i la participació de les famílies en la vida del centre, el funcionament, les activitats que organitza...
- Impulsar el treball conjunt amb les famílies i els serveis socials.
- Motivar i ajudar l'alumne per afavorir aprenentatges per gestionar situacions de conflicte i violència.
- Reforçar la coordinació entre l'equip directiu i el DO.
- Col·laborar amb el DO, els tutors i el professorat que ho sol·liciti per incorporar en les seves programacions d'aula els continguts següents:
 - Programes de millora de les habilitats socials i comunicatives.
 - Resolució i mediació de conflictes.
- Dur a terme actuacions preventives que incideixen en la millorar del clima del centre escolar.
- Disposar d'un espai i un horari per atendre i establir els canals de derivació, consulta o demanda de la intervenció del TISE per part de l'alumnat i el professorat del centre.

COMUNITARI

Afavorir el coneixement i el treball conjunt amb els recursos i els agents socials de l'entorn:

- Afavorir el coneixement dels recursos de l'entorn (atenció primària, culturals, temps lliure, programes d'assistència social, recursos dels ajuntaments...).
- Actuacions conjuntes amb institucions que treballen amb menors en edat escolar.
- Treballar respostes socials al conflicte des de diferents àmbits: menors, policia, centres de salut i serveis socials, des del treball en xarxa.
- Enfocar problemàtiques des d'una perspectiva global en la qual intervenen diferents àmbits que incideixen en els menors: escolar, familiar, salut, judicial, social...
- Participar en l'elaboració de propostes de relació del centre educatiu amb l'entorn social i col·laborar en la seva implementació.

AVALUACIÓ

Aquest aspecte era necessari definir-lo des d'un primer moment. Com que es tractava d'un programa nou era molt important recollir-ne dades i actuacions que ens permetessin valorar l'efecte de la intervenció del TISE als centres educatius.

Es varen establir els següents registres i instruments d'avaluació:

- Absentisme: anomenar els agents que hi han intervingut i registrar les actuacions realitzades pel TISE i els casos d'absentisme que s'han pogut reconduir.
- Problemes de convivència: anomenar els agents que hi han intervingut, les actuacions realitzades pel TISE i els resultats obtinguts.
- Alumnat en risc: anomenar els agents que hi han intervingut, les actuacions realitzades pel TISE i els resultats obtinguts.
- Famílies: fulls de registre del nombre i tipus d'intervencions amb famílies concretes, consultes i assessoraments que s'han portat a terme i els resultats obtinguts.
- Altres demandes: registrar les demandes, els agents implicats, les actuacions realitzades pel TISE i els resultats obtinguts.
- Registrar totes les derivacions i consultes, freqüència de les consultes i número de consultes.
- Registrar totes les actuacions realitzades.
- Altres.

RESULTATS

Respecte a la incorporació de la figura del TISE als centres educatius durant els períodes escolars 2008-2011, s'ha de dir que va ser una experiència molt valuosa. Va permetre que vuit centres de les illes Balears incorporessin una figura professional que, encara que provenia de l'àmbit social i de l'educació no formal, podia desenvolupar una tasca socioeducativa molt important amb l'alumnat que realitzava l'ensenyament obligatori. Permetia, d'una banda, intervenir en col·lectius que presentaven indicadors de risc i vulnerabilitat abans que s'agreugés més la situació; permetia articular la tasca dels diferents agents socials i educatius en un mateix pla de feina i amb una visió compartida del que s'havia de fer; també permetia al centre estar més present en el context on estava ubicat i crear ponts més estables entre el centre i la comunitat; fer un abordatge més profund de les intervencions necessàries, donant continuïtat i estabilitat a les accions realitzades. Anava més enllà de fer una coordinació amb els serveis, recursos i entitats externes perquè es realitzava un treball conjunt. Amb les famílies també es van poder establir vincles més forts i relacions més constructives perquè percebien la relació més propera i amb una connotació més d'ajuda que de control.

També s'ha d'assenyalar que una vegada que la figura estava més consolidada en els centres es va poder treballar des d'un enfocament més preventiu, donant suport a projectes i accions, tant des de dins com des de fora, que incidien en la integració dels col·lectius més vulnerables en activitats a les quals abans no haurien participat i, d'altra banda, donant suport a programes i projectes relacionats amb la participació activa de l'alumnat en la convivència del centre, obertura del centre cap al barri, participació de les famílies en la vida del centre, etcètera.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ASEDES (2004). Documents professionalitzadors de l'educador/a social.

Pla per a la intervenció educativa als barris de Palma, aprovat pel Decret municipal 2674, de 25 de febrer de 2009.

Full informatiu núm. 8, desembre 2009. Govern de les Illes Balears, Conselleria d'Educació i Cultura. Direcció General d'Innovació i Formació del Professorat.